

BUDAI ISTVÁN

A TANÍTÓ- ÉS SZOCIÁLPSZICHOLÓGUS-KÉPZÉS INTEGRÁCIÓJA
EGY KÉPZÉSI MODELLBEN

Miért van szükség szociálpedagógusokra?

Hazánkban a társadalmi változások hátrányos következményei átmenetileg vagy tartósan egyre szélesebb rétegeket érintenek. Az átfogó elemzés helyett itt ennek csak néhány — elsősorban a családokra és a gyermekkorosztályra vonatkozó — jellemzőjét vázoljuk fel.

Bonyolultabbá váló világunkban a nők általános munkavállalása, a megélhetéshez egyre nagyobb mértékben szükségessé váló túlmunka jelentős mértékben nehezíti, sok esetben szinte lehetetlenné teszi családon belül a gyerekekkel való foglalkozást, nevelést. Növekszik a válások, a gyermeküket egyedül nevelők, az életmódváltásra kényszerülő (menekült, áttelepült) családok száma, s ezzel egyenes arányban csökkennek a családi nevelés esélyei. A társadalmilag örökölt hátrányok, a létező és várható munkanélküliség, az egzisztenciális bizonytalanság, az életkörülmények romlása következtében már ma is, de a jövőben várhatóan még inkább nőni fog a gondozásra, tanácsadásra, a differenciált segítségre szoruló családok és gyerekek aránya. Csökken a többszörösen hátrányos helyzetű családok felzárkózási esélye, amely magával hozza a zavarokkal küzdő, deviáns magatartású fiatalok-gyerekek számának emelkedését (1).

A gyermeki személyiség fejlődésének teljességéből kiindulva, a maslowi szükséglethierarchiát alapul véve megállapítható: eredményes tanulásra csak annak a gyerekeknek, kompetenciára és önmegvalósításra csak annak a fiatalnak van jó esélye, akinek alapvetőbb — fiziológiai, biztonsági, szeretet iránti — szükségletei kielégítettek. Ha ezen szükségletek nem elégülnek ki, akkor a keletkező hiányok a gyermeki személyiség fejlődése, valamint az iskola deklarált szándékai és valós funkciói ellenében hatnak (2).

Bonyolult összefüggésrendszerrel van tehát itt szó. A halmozódó szociális gondok negatív hatással vannak a gyermekkorosztály szocializációjára; a család problémája a gyerekeken keresztül eljut az iskolába is, és kihat az

ottani munka egészére. A problémák az iskolában nem oldódnak meg, sőt újabb feszültségek, problémák keletkeznek, s ezek, következésképp, visszahatnak a gyerek személyiségére, s rajta keresztül a családra is. Ma tehát semmiképpen nem beszélhetünk a felnövekvő generáció és egyedeinek zavartalan szocializációjáról, ami pedig a társadalom fejlődésének alapvető feltétele lenne.

A mai szülők többnyire intézményes keretek között nevelkedtek, ezért bizonytalanok önmaguk szülői szerepében, nevelő erejében. A gyerekek foglalkoztatása tekintetében, nevelési tanácsok kérésében — mivel a gyermekkorosztályra vonatkozóan nem, illetve igen szűk területen működött/működik szociális intézményrendszer — a szülők elsősorban az oktatási rendszertől, konkrétan az iskolától igényelnek és remélnek segítséget többek között a gondozás, a napközis ellátás, a szabadidő részbeni megszervezése stb. formájában (3).

Az iskola tevékenységstruktúrája és a pedagógusok metodikai kultúrája viszont leszűkült az ismeretek közlésére, a tanításra, jobb esetben az iskolai tanulási folyamat irányítására. Az iskola és a pedagógus nem nyújt növendékeinek a társadalmi lét mindennapjaihoz szükséges releváns (emberek közötti érintkezés, együttműködés, empátia, manuális és fizikai képességek stb.) tudást. Nem járul hozzá az egyén teljesebb és szabadabb kibontakozásához, fejlődéséhez. Ugyanakkor a pedagógus nap mint nap, tanórán és azon kívül a gyerekek jelentős részénél szembesül a deficitből adódó kemény társadalmi problémákkal, és minden tudása, jóindulata ellenére is tehetetlen velük szemben. Az ellentmondásos és feszültségekkel teli helyzetben szükségszerűen kevésbé lehet eredményes és hatásos összpédagógiai, s ennek részeként, oktatómunkája.

Az eddigiek talán elegendő indokot adtak ahhoz, hogy általában elfogadjuk: a gyerekek szükségleteinek kielégítésére, fejlődésének segítéséhez egyénenként kell megoldásokat keresni és találni; személyenként annyi és olyan támogatást, amennyit és amilyent a gyerek családja nem (képes) biztosítani. E meglehetősen bonyolult problémaköteget nem lehet vagy csak szociális, vagy csak oktatásügyi kérdésnek tekinteni. A gyerekek fejlődésének irányítása, segítése, zavartalanabb szocializációja érdekében a szociális és az iskolai "területnek" minden szinten össze kell fognia, a megoldásokhoz ésszerű munkamegosztást kell kialakítania. Ennek során milyen tényezőket célszerű figyelembe venni?

Egyfelől: társadalmunkban az iskolarendszer alakulásával egyes szociális funkciók, mint az étkeztetés, a gyermekfelügyelet, a napközi, bizonyos fokig

a gyermekvédelem az iskolába kerültek, és közismerten igen széles skálán mozgó minőségben realizálódnak.

Másfelől: a jelenleg kibontakozó szociális intézményhálózat a gyerekek foglalkoztatására, segítésére remélhetően kiérlel iskolán kívüli formákat és megoldásokat is, de ez — ismerve a mai társadalmi, gazdasági, politikai folyamatokat és történéseket — nehezen prognosztizálható, várhatóan egy meglehetősen hosszú folyamat lesz.

A szociális intézményhálózat kialakulásáig és azon túl is az iskolának maradnak/lesznek a családi nevelést kiegészítő, pótló feladatai, szociális funkciói. A funkcióváltást és a módosulást is ma még igen nehéz megjósolni. Az azonban állítható, hogy mindkét intézményrendszerben szükség van szociális és pedagógiai felkészültségű szakemberekre (4).

Ennek leginkább talán a sajátos tudással bíró szakember, a szociálpedagógus felel meg, az olyan pedagógus, aki egyúttal az iskolában szociális segítő (vagy iskolai szociális munkás) és a szociális intézményhálózatban dolgozó olyan szociális segítő, aki egyúttal pedagógiai szakember is. A két szakterület határán tehát a jövőben legitimítást kell kapnia a problémákat egységben kezelni tudó szociálpedagógiának és az azt megtestesítő szociálpedagógusnak. Egyébként a kiépülő szociális intézményrendszer nem hagyhatja figyelmen kívül a szociális szakember szaktudásához hasonlóval bíró "pedagógustársadalmat", az e területen már meglévő és várható munkaerőmozgásokat sem (5).

Hazánkban a szociálpedagógia nem előzmények nélküli. A múlt század végén és különösképpen e század első évtizedeiben a gyermekmenedékhelyeken, a napközi otthonokban, a szünidei gyermekelepeken, a gyermekvédelemben, a népkönyvtárakban, a munkásképzőkben, a szabadegyetemeken stb. folyó nevelő-, kultúraterjesztő tevékenységet sorolták a szociálpedagógia körébe. Értékei a II. világháború után átpolitizálódtak és szétforgácsolódtak az iskola és a népművelés intézményrendszerében. Ezzel szemben a jóléti államokban a szociálpedagógia az elmúlt évtizedekben önálló szakmává vált (mely kapcsolódik a szociális munkához): a skandináv és angolszász társadalmak szervezettebb fejlődése során korábban, az NSZK-ban döntően a 60-as évektől kezdődően. Utóbbi ország ez irányú szándékai és eredményei — a miénkhez viszonylag hasonló, autarchikus társadalmi berendezkedés, a poroszos rendszerű tanügyirányítás körülményei között alkalmazott, a személyiség szabadságát a központba helyező szisztéma miatt — különösen figyelemreméltóak.

A szociálpedagógia tartalma és a szociálpedagógus feladatköre igen tág keretek között értelmezhető: a különböző korosztályokkal, rétegekkel való

foglalkozás, a különböző kapcsolatrendszerek vagy a különböző intézményekben történő foglalkoztatás stb. tekintetében. A mi gondolkodásunk középpontjában a gyermekkorosztály és szűkebb-tágabb környezete áll. Felfogásunk szerint olyan speciálisan felkészített szociálpedagógusokról van szó, akik magas fokú pedagógiai, pszichológiai kulturáltsággal, szociális érzékenységgel és szemlélettel képesek

– felismerni a gyerekek kielégítetlen szükségleteiből fakadó gondokat, zavarokat, hiányokat; megkeresni és megtalálni a szociális problémák gyökereit;

– segíteni a gyermeki személyiség fejlődését; megszervezni és komplex módon animálni a gyermeki életet, a gyerekcsoportok, -közösségek tevékenységét, és ezzel mintegy preventív tevékenységet folytatni;

– konkrét szociális segítséget nyújtani a gyerekeknek

– problémáik enyhítésében, megelőzésében (iskolai beilleszkedés, a tanulás feltételeinek javítása, az eszköztudás kialakítása, az állami gondozásba vétel elkerülése stb.),

– krízishelyzetben a problémáik tartós kezelésével (válás, haláleset időszaka, alkoholizmus a családban stb.);

– együttműködni a gyerekek érdekében, védelmében a különböző szociális intézmények, szervezetek szakembereivel, aktivistáival.

A segítség így tehát az egyes gyerekekre, a gyerekcsoportokra és közvetten a családokra irányul, helyszíne pedig lehet az iskola, a bentlakásos gyermekintézmény, a családi otthon, a családsegítő központ, a nevelési tanácsadó, az ifjúsági iroda, valamint a művelődési intézmények. A teljesebb áttekintéshez nyújt segítséget az 1. táblázat.

A szociálpedagógus tehát egyszerre tekinthető szakpedagógusnak és egy területre specializálódott szociális munkásnak. Amivel több, mint pedagógus, illetve ami egyértelműen a szociális munkához is köti, az a kliens- (itt a gyerek-) központúság; a gyermek szükségleteiből, személyiségéből, fejlődéséből, fejlesztési lehetőségeiből való kiindulás. A gyerek életének, tevékenységének irányítása, animálása pedig a pedagógiai összetevőknek ad nagyobb hangsúlyokat.

Határozottan állítható, hogy a szociálpedagógusok felsőfokú és asszisztensei középfokon történő – egymásra épülő és összehangolt – képzésére szükség van már napjainkban és hosszú távon egyaránt, vagy a pedagógus-, vagy a szociálismunkás-képzés rendszerében, vagy mindkettőben.

1. táblázat

A főiskolai végzettségű szociálpedagógus feladatrendszerének és alkalmazásának egy lehetséges modellje

Tevékenységek	Az alkalmazás színterei és minősége						
	isko- lában	bentla- kásos gyermek- és neve- lőinté- zetben	művelő- dési intéz- ményben	CSSK- ban	nevelési tanács- adóban, ifjúsági irodában	gyógyin- tétetben (kórház, szanat.)	utcán, lakóterü- leten, játsszó- térén, családban
Szociális segítség- szoruló (érzelmileg el- hanyagolt, ingerszegény környezetben élő, bi- zonytalan családi hát- térrel rendelkező) gyerekek(nek)							
megfigyelése, vizsgál- lata (környezettanul- mány, családlátogatás, interjúk)	xxx	xx	x	xxx	xxx	x	xx
törődés, egyéni foglal- kozás, problémamegbe- szélés, tanácsadás (szülőknek, pedagógu- soknak is!)	xxx	xxx	xx	xxx	xxx	xx	xxx
segítségnyújtás a ta- nulási szokások ki- alakulásában, a tanul- mányok pótlásában; felzárkóztatás; kom- penzáció	xxx	xxx	x	x	xx	x	
szabadidős és szünidei programok, tevékenysé- gek szervezése, animá- lása	xxx	xxx	xxx	x		x	xxx
érdekében, képviseleté- ben eljárás a tanácsnál, gyámhatóságnál (CSSK- nál, nev. tanácsadónál); együttműködés más-más szociális szakemberek- kel	xxx	xxx		xxx	xxx	x	xx
	önállóan foglalkoztatottként és/vagy						
	osztály- főökként, napközis nev.-ként, gyermek- védőként	nevelő- ként	szakkör- és klub- vezető- ként, szabad- idő-szer- vezőként				street worker- ként, gy.védő- ként, pártfogó- ként

Megjegyzés: az x-ek száma az adott tevékenység dominanciáját jelzi.

A képzési modell vázlata

A lokális társadalmi szükségleteket feltérképezve, az Esztergomi Tanító-képző Főiskola eldöntötte egy integrált négyéves tanító—szociálpedagógus szakos képzés 1989. évi beindítását. E tény csak arra ad itt most lehetőséget, hogy a koncepciót kimunkáló szakemberek gondolkodását alapul véve néhány fontos, a képzés egésze, de különösképp a szociálpedagógus szak szempontjából kiemelendő kérdés (amelyek természetesen hatást gyakorolnak az integrált képzés egészére) felvázolására vállalkozzunk.

Egy olyan interdiszciplináris, a pedagógia, a pszichológia, a szociológia és a közművelődés határmezsgyéjén lévő képzésről van tehát szó, melybe egyaránt beépülnek és érvényesülnek a tanítók, a nevelők, a szociális munkások és a közművelő szakemberek képzésének az eredményei, tapasztalatai (6). Egyszerűen fogalmazva, a képzés célja a már vázolt szociálpedagógiai szerepre, feladatokra történő felkészítés; azaz széles alapú, biztos, jól konvertálható szociális és pedagógiai tudás elsajátíttatása a hallgatókkal. A szakfeladatok, a tevékenységi területek felvázolásából kitűnik, hogy a szociálpedagógiai tudás sokrétű ismeretet, képességet, a segítségnyújtáshoz nélkülözhetetlen szemléletet, etikai értékeket foglal magába.

1. A szociálpedagógus-képzés tartalmi szempontjai

a) A személyközpontúság mint a képzés szemléleti bázisa

A személyiségfejlődés segítésének igen fontos biztosítéka, hogy a segítő-fejlesztő — jelen esetben a szociálpedagógus — személyisége is legyen érett. A főiskolai hallgatók személyiségének, értékrendjének dinamikus, intenzív fejlesztésének a középpontjában az ön- és társismeret; az önalakításra, az elfogadásra, a kapcsolatépítésre, az együttműködésre való képességek alakítása áll. A hallgatók egyéni adottságaiból kiindulva, e képzés épít önállóságukra, öntevékenységükre, és érdeklődésüket kielégítő tanulást alakít ki. A képzési folyamat olyan személyes viszonyokra alapozott, döntően kiscsoportos formában folyó tanulásszervezési modellnek tekinthető, amely a hallgatók konkrét valóságából, a pedagógiai, szociális problémák és konfliktusok gyakorlatából nő ki. Ezen alapul egy-egy megjelenő, feldolgozandó tananyag-témakör teoretikus megközelítése, elemzése, a reális valóságismeret megalapozása, az elmélet-gyakorlat egységének megvalósítása. A képzés tehát nem technológiákat nyújt készen a hallgatóknak, hanem olyan folyamatokat alakít ki, melyek eredményeképp képesek lesznek majd önállóan és kreatívan megoldani leendő feladataikat.

Mіндеz viszont igényli, hogy a képzésben részt vevők jelentős mértékben kontrollálhassák az őket érintő döntéseket és a döntéshozókat az egész képzési folyamatra és annak részleteire vonatkozóan is. Kívánatos — a majdani munka folyamatában várható kiégés megelőzése miatt — a hallgatók önfejlesztés, továbbképzés és tudásmegújítás iránti igényének felkeltése, innovációs képességük fejlesztése is.

b) Széles körű, konvertálható szociális és pedagógiai ismeretek

A hallgatóknak szükségük van először:

- a társadalom, a gazdaság, ezen belül az iskola; a szociális ügy, ezen belül a gyermekügy fejlődésének, valamint a társadalom struktúrájának, működésének, a társadalom-, gazdaság- és szociálpolitikának a megismerésére;
- gyermekismeretre; a gyermek biológiai és szociális (általános és egyedi) fejlődésének, életének, sokirányú tevékenységének, viselkedésének, viszonyulásának; a csoporttörténekek és a közösségalakulás jelenségeinek, törvényszerűségeinek ismeretére.

Minderre annak érdekében van szükségük, hogy ismerjék a társadalmi folyamatok és mozgatók lényegét, hogy felismerjék a szociális problémák okait, hogy konkrét személyekre és helyzetekre vonatkoztatva ismerjék a beavatkozás-segítés lehetőségeit, alternatíváit, dilemmáit és korlátait, hogy az egyedi problémákat tágabb összefüggésekben tudják elhelyezni.

Szükségük van másodsor a közösségfejlesztésre, a szabadidő-irányításra, az egyénnel való differenciált foglalkozásra, a családsegítésre vonatkozó konkrét ismeretekre a segítő eljárások, eszközök, stratégiák megválasztása és alkalmazása céljából.

Szükségük van harmadszor a politológiai, jogi, közigazgatási, egészségügyi, szervezeti-intézményi viszonyok áttekintésére (a szociális, a tanügyi és a gyermekintézményi rendszer szerepe, az egyes intézmények sajátosságai és lehetőségei), a megfelelő problémátovábbítás, a más szakemberekkel való együttműködés és a szociálpedagógus kompetenciahatárainak felismeréséhez.

Mindezekből következően a képzés ismeretköreinek kialakításánál alapvetően figyelembe kell venni a szociálmunkás-képzés egységes, közeljövőben kimunkálendő követelményrendszerét.

c) Élet- és gyakorlatközpontú képességfejlesztés

Először: A széles tevékenységrendszerrel bíró képzésben központi helyet kap a gyerekekkel való professzionális foglalkozás. A gyakorlatok során a hallgatók elsajátítják a gyermeki, a társas, a közösségi élet és a szabad-

2. táblázat

A tanító–szociálpedagógus szak óra- és vizsgarendje

Tantárgyak	Össz- óraszám	Félévek							
		1/15	2/15	3/15	4/15	5/15	6/15	7/11	8/11
<u>I. Általános stúdiumok</u>									
Társadalomismeret	400								
Filozófia és társ.tört.		4 ai	3 sz						
Művelődéstörténet		3k							
Szociológia—Mai magy. társ.			3 ai	2 k					
Társadalom és szociálpolitika				2 k	2 sz				
Jogi és közigazg. ismeretek						2 k	2 sz		
Család- és településszociológia								2 k	
Társadalom és iskolaegészségügy								2 k	
Politológia									3 k
Pedagógia	150								
Nevelés- és iskolatörténet		2 k							
Pedagógia alapkérdései		2 ai							
Tanítás-tanulás elmélet			3 k						
Társadalom és iskola				3 sz					
Pszichológia	135								
Fejldés- és személyiségpszi- chológia		3 k	2 k						
Szociálpszich.—kommuniká- ció—csoportdinamika				2 gy	2 k				
Idegen (angol v. német) nyelv	268	2 gy	2 gy	2 k	2 gy	2 gy	2 k	4 gy	4 k
<u>II. Tanítói szak stúdiukai</u>									
Magy. nyelv, irod. és t.pedag.	322								
Magyar nyelv		3 k	2 gy	1 ai	1 k				
Beszédművelés		1 gy							
Anyanyelvi t.pedag.				2 ai	2 k	2 gy			
Műelemzés			2 gy						
Gyermekirodalom						1 ai	1 k		
Mai irodalom								2 gy	2 gy
Matematika és t.pedag.	255	5 k	4 k	4 k	2 gy				
Számítástechnika							2 gy		
Környezetismeret és t.pedag.	120								
Térmetismeret			2 k	3 k					
Környezetism. t.pedag.					3 gy				
Ének-zene és t.pedag.	120			2 gy	2 gy	2 gy	2 gy		
Vizuális nevelés és t.pedag.	90			2 gy	1 gy	2 k	1 gy		
Testnevelés és t.pedag.	224	2 ai	2 ai	2 ai	2 k	2 ai	2 ai	2 ai	2 ai
Technika és t.pedag.	90			2 gy	2 gy	2 k			
Tanítási gyakorlatok	146				3 gy	3 gy	3 gy	3 gy	
Külső (iskolai, tábori) gyakorlatok	150	1 hét isk.	1 hét isk.					1 hó isk.	

A tanító–szociálpedagógus szak óra- és vizsgarendje (folytatás)

Tantárgyak	Össz- óraszám	Félévek							
		1/15	2/15	3/15	4/15	5/15	6/15	7/11	8/11
III. Szociálpedagógus szak									
stúdiumai									
Önismeret és személyiség- fejlesztés	60	2 ai	2 ai						
Szabadidő-pedagógia módszertana és gyakorlata	170				3 gy	3 gy	10 nap tábor		
Pedagógiai differenciálás	45						3 gy		
Szociális munka alapkérdései és módszertana	90		2 k		2 ai	2 k			
Szociális munka gyakorlata	283		7 nap tábor	1 hét int.	7 nap tábor	2 gy	4 gy	4 gy	1 hó int.
Gyakorlatokat feldolg. szemin.							2 ai	2 ai	2 ai
Családsegítés	33							3 k	
Gyermek- és ifjúságvédelem	33								3 k
Szociálpedagógiai etika	22								2 k

Kötelezően vál. stúdiumok	230					4	4	4	6
Szakdolgozati konzultáció	26						1	1	

Heti óraszám:		29	29	29	29	29	29	29	24

Összóraszám:	3536								

Vizsgaszám:	koll. szig.	5 -	5 1	5 1	5 1	4 -	2 1	3 -	4 -

Megjegyzés: A 4. félévben a szociológia—mai magyar társadalom és a társadalom és szociálpolitikából, a 6. félévben a szociális munkából és a jogi, közigazgatási ismeretekből összevont szigorlat.

Az 5–8. félévben a választható stúdiumok 1–3-mal növelik a kollokviumok számát.

A táborozás napi óraterhelése: 8 óra.

Az iskolai, intézményi gyakorlat napi óraterhelése: 5 óra.

idős tevékenység tervezésének, szervezésének, értékelésének módszereit különféle folyamatok és sajátos mesterségbeli tudást igénylő foglalkozások (játékvezetés, mozgás-tánc, kézműves alkotómunka, testedzés-testkultúra, termés- és-gazdálkodás stb.) segítségével.

Másodsor: A gyakorlati tapasztalatokat intézményen belül és a lokális igényeket kielégítő külső terepgyakorlatokon szerzik meg a hallgatók. A főiskola környezetében fontos kialakítani egy — a város és környéke vérkeringésében jelen levő — gyakorló bázist: családvédelmi és humán szolgáltató műhelyt. Működését jellemzi, hogy főállású dolgozói, az oktatói stáb (team) és a hallgatók csoporttá szerveződve vesznek részt a képzési és a gyakorlati

pedagógiai-szociális (családsegítő) munkában. Az ilyen módon szervezett gyakorlatok teszik alkalmassá a hallgatókat, a pedagógiai és a szociális munkában a közvetlen problémafeltárássra, az adatrögzítésre, a problémák megelőzésére, tartós kezelésére, a különböző helyzetekben történő döntésekre, az érdekek közvetítésére, az önkéntes erőforrások előmozdítására, a szövevényes és tehetetlen bürokráciával történő tárgyalásra (hogyan és kitől várhatnak segítséget vagy tanácsot, hol, kikkel tudnak együttműködni stb.).

2. A képzés strukturális szempontjai

Miként már érintettük, a szociálpedagógusok tudását nem lehet a hagyományos, döntően diszciplináris módon kialakítani. Komplex, problémaközpontú, integrált tananyag-szervezési és tanulásirányítási rendszerrel lehet itt szólni. Ezért a tantárgyi rendszerben a tanítói és a szociálpedagógiai szak és azon belül a résztantárgyak megőrzik viszonylagos önállóságukat, de felerősítik az érintkezés, a kapcsolódás lehetőségeit is. A tantárgyrendszer bemutatását szolgálja a 2. táblázat. Összetettségéből, funkciójából, irányultságából következően a képzési folyamat általános tantárgyakra, valamint a tanítói és a szociálpedagógus szak stúdiumaira oszlik.

Az általános tantárgyakon belül a társadalomismereti blokk több tárgya — így a "szociológia — mai magyar társadalom", a "társadalom és szociálpolitika", a "jogi és közigazgatási ismeretek", a "család és településszociológia", a "társadalom és iskolaegészségügy" — többfunkciós mivoltukból következően megalapozzák mind a tanítói, mind a szociálpedagógiai szakot.

Az általános stúdiumok magukban foglalják a pedagógiai és a pszichológiai tantárgyak csoportját is. Azonban az "eredeti" tanítóképzési szisztémához képest módosulnak ezek tartalmi hangsúlyai, óraszámuk, illetve a struktúrában elfoglalt helyük (pl.: a "társadalom és iskola", a "szociálpszichológia—kommunikáció—csoportdinamika").

A két szak egyenrangúságát kifejezi, hogy a tanítói szak stúdiumai is a tanítóképzés eddig gyakorlatától eltérően, három év helyett a teljes képzési időszakra (négy évre) vannak "széthúzva". Az első évben pl. csak a "magyar nyelv és irodalom", a "matematika" és a "környezetismeret" tantárgycsoport oktatása kezdődik el.

Az egyes tárgyaknak olyan időbeli elhelyezésére — egy-egy tantárgy egyidejű és egymás utáni oktatására — van szükség, mely többféle lehetőséget ad az integrálódásra. Egy időben kerülnek pl. feldolgozásra a történelmi jellegű stúdiumok, mint a "filozófia és társadalomtörténet", a "művelődéstörténet", a "nevelés- és iskolatörténet" vagy egy másik félévben a mai magyar

társadalmi valóságból kiindulva, a "társadalom és szociálpolitika", valamint a "társadalom és iskola".

Az elméletibb és gyakorlatibb jellegű stúdiumok között, általában az elmélet és a gyakorlat között a szervezettebb kapcsolat kialakítása szintén alapkövetelmény. Nem lehet megelégedni azzal az eddigi gyakorlattal, amely a tantárgyi struktúra leírásakor felsorolta előbb az "elméleti" tantárgyakat s ezt követően a tantárgyak sorában a "gyakorlati képzést". Az új képzési modellben a gyakorlatok az "elméleti" stúdiumokkal integráltan jelennek meg. E szándékot testesíti meg pl.: a "szabadidő pedagógiai módszertana és gyakorlata" című stúdium.

A nyitott társadalomismereti, pedagógiai, pszichológiai és szociológiai ismeretkörök mellett a struktúra lényeges összetevője a szociálpedagógus mindennapi munkájának szükségleteihez és a társadalmi valósághoz igazodó, széles választékkal rendelkező alternatív (fakultatív) tárgyak rendszere.

A tantárgystruktúra természetesen nem tekinthető véglegesnek, a képzés elindítása után legalább évenként felülvizsgálatra és amennyiben szükséges, korrigálásra kerül.

3. A képzés és a szakmai értékek

A tartalmi elvek és a strukturális szempontok együttes érvényesítésével kialakított képzési folyamat végeredménye egyrészt a biztos és releváns szociálpedagógiai alaptudás, másrészt a szakmai-etikai értékek kialakulása. Ez utóbbiak közül legfontosabbak az elkötelezettség a segítségre szoruló gyerekek ügyében, érdekük képviselése és védelme a felnőtt társadalom legkülönbözőbb szféráiban, a szociális hátrányaik elleni küzdelem, kiállás konfliktusok esetén stb.

A képzés eredményességéről akkor beszélhetünk, ha a szociálpedagógiai tudás, a szociális érzékenység, a szakmai-etikai értékek egységgé szerveződnek a hallgatókban, és együttesen hozzájárulnak a kongruens, autonóm személyiség alakulásához. Ez jelent jó esélyt arra, hogy az iskolai nevelőtestület befogadja őket (így lehetnek iskolai szociális segítők), vagy hogy a szociális terület különböző szakemberei szintén partnerként fogadják el őket.

* * *

Végül röviden arról, hogy a főiskolai szintű, négyéves tanító—szociálpedagógus szakos képzés perspektívát jelent a gimnáziumi fakultációt (nevelési alapismeretek, szociálpolitikai ügyintézői) végzett, az egészségügyi, az óvónői és a humán szolgáltató (szociálpedagógiai szakirányt is biztosító)

szakközépiskolákból kikerülő tanulók számára. A képzés specifikumai magukkal hozzák a felvételi eljárás sajátosságait is. Szükséges és fontos meggyőződni a jelentkezők személyisége érettségéről, szociális érzékenységéről, kommunikációs, kapcsolatteremtő, szervező stb. képességeik fejleszthetőségéről. Megtehető ez egyfelől adott pedagógiai, szociális problémahelyzet írásbeli megoldásával (a látottak, hallottak alapján problémamegoldási stratégia vázolásával), másfelől kiscsoportos beszélgetéssel, egyéni interjúzással.

JEGYZETEK

(1) A Komárom Megyei Rendőr-főkapitányság 1988. szeptemberi jelentése szerint a gyermekkorú bűnelkövetők száma 1987-ben országosan 3303 fő volt. Komárom megyében hosszabb időszakot figyelembe véve növekedett. Figyelemre méltó, hogy ezen elkövetők 60%-a élt teljes családban.

(2) L. A. H. Maslow: Elmélet az emberi motivációról. In: Robert A. Sutermeister: Ember és termelékenység. 1966. 85—106. o.; a tanulmány eredetije: Psychological Review 50. 1943. 370—396. p.

(3) A hivatalos országos statisztika szerint az 1987/88. tanévben az általános iskolás gyerekek közül 517 497 a napközis, 54 598 a nyári napközit igénybe vevő, 68 287 a veszélyeztetett. Ez azt jelenti, hogy az általános iskolás korosztály 40–42%-a, az alsó tagozatos gyerekek 60%-a járt napközibe.

(4) Mai becslések szerint 3–4000 fő főiskolai szinten képesített általános és szakosított szociális munkásra lenne szükség az országban. A családsegítő központokban 300 fő szociális és mentálhigiénés szakemberre van szükség a közeljövőben, és kb. 1600–1700 szakemberre a teljes kiépítés után (10–15 év múlva). A gyermek- és ifjúságvédelmi terület a VII. ötéves tervben 1050 felsőfokú végzettségű gyermekvédelmi szakembert igényel. (Javaslatok a szociális szakemberképzés fejlesztésére. MM egyetemi és főiskolai fősztály. 1986. Kézirat.)

(5) Az Esztergomi Tanítóképző Főiskola vonzáskörzetében az álláshirdetések az alábbiak szerint alakultak:

	Komárom		Nógrád m e g y e		Pest	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989
Tanító	5	5	15	22	59	43
Napközis nevelő	23	24	18	8	76	38

Megjegyzendő, hogy az álláshirdetésekből nem szerepeltetett szerződéses státusokon is döntő többségben napközis feladatokat látnak el a jelentkezők.

(6) A tanító–szociálpedagógus szakos képzés kimunkálásában az Esztergomi Tanítóképző Főiskola neveléstudományi tanszékén az alábbi kollégák működtek közre: Botyánszki Anna, Somoskői Lajos, Staudinger Beáta, Templom Katalin, Tordainé Vida Katalin. A koncepció kialakításához többek között a következő forrásokat használtuk fel: A főiskolai szociális szakemberképzés gesztorának jelentése. Ússzeállítás: Veres Judith. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola. 1989. január. Kézirat.; Bognár Mária: A középfokú szociális szakemberképzés szociálpedagógiai ágának koncepciója (1988), Az iskola szociális és pedagógiai szolgáltatásainak egységéről. 1989. OPI. Kézirat.; Budai István–Tóth Sándorné: Integrációs törekvések a tanítóképzés gyakorlatában. Tanulmányok. Esztergomi Tanítóképző Főiskola kiadványa. 24. sz. 1987.; Gáspár László: Gondolatok a tanítóképzés hosszú távú fejlesztéséről. Kiad.: Békéscsabai Tanítóképző Főiskola. 1987.; Hegyesi Gábor–Talyigás Katalin: A szociális munkás képzés rendszere. = Felsőoktatási Szemle, 1988. 7–8. sz.; Irencsényi László: Pedagógusszerepek az általános iskolában. Bp. Akadémiai Kiadó. 1988.